

הרב שלמה קורץ שליט"א -

בנות שוח

א. איתא בתו"כ "שבת שבתון יהיה לארץ" מכאן אמרו בנות שוח שביעית שלהן שניה, שהן עושות לג' שנים וכו'. התחדש פה דלמרות שהפירות לא גדלו בשמיטה אלא רק חנטו בה, אזלינן בתר החנטה, ויש להם דין שביעית בשנה השניה. במנחת שלמה דן מה הוצרך לימוד לכך, דפשיטא הואיל ואזלינן בתר חנטה, פירות אלו צ"ל קדושים, ומעלה אפשרות שהוצרך לומר ע"מ לאסרו בעבודת האילן, ודחאו, דכיון דיש על העץ פירות של שנה שמינית, לא מסתבר לאסרו, ומסיק ששיעור חנטה ושליש ענינם שבעצם נגמר עיקר גידול הפרי, ולכך זה הזמן הקובע. אמנם הניחא לפירות שחונטים וגומרים מיד, אבל בנות שוח שחונטים בשנה א' ונגמרים בשנה ג', הו"א שהחנטה מאבדת את משמעותה, קמ"ל שעדיין אזלינן בתרה.

ב. עו"ל ע"פ הרמב"ן בר"ה י"ג ע"ב שדן על מקור שיעור השרשה בקטניות לענין שביעית, ומסביר בב' אופנים. אופן אחד ביאר שאין לך חייב בשביעית מה"ת אלא גדל בחיוב ונלקט בחיוב (והוא לכאור' שיטת ר"ש בן יהודה בר"ה טו.) ולקיטה וחנטה מדבריהם הוא, ולפי"ז כל השיעורים הם מדרבנן, ודברי התו"כ אסמכתא בעלמא. אופן שני, שמה"ת הואיל ואינן נלקטין ביחד, נלך אחר דבר שיש לו גורן אחד, והוא ההשרשה, וזו כוונת התו"כ שלמדה זאת לעיל מ"ואספת את תבואתה וגו". ולפי"ז דברי התו"כ הם מה"ת. ויתכן לומר שהוצרך לחדש שלא נאמר כר"ש בן יהודה, שכיון שלא נגמרו בשביעית יהו מדרבנן, קמ"ל שיש קדושת שביעית גם בפירות הגדלים לאחר השביעית. ועו"ל שעיקר הלימוד הוא שהחנטה קובעת באילנות, ובנות שוח הינו דוגמא קיצונית לענין, וכ"מ מהזית רענן וביאור הגר"א והח"ח לתו"כ.

ג. בנות שוח רגע חיובן הוא בשביעית, אע"פ שגמרן בשנה השלישית, יש להעיר דלהרבה מן הראשונים ובפירוש הריבמ"ץ וברש"ס שנה ראשונה

שיעורי שביעית – בנות שוח

חונטין הבנות שוח והם פגים, שנה שניה בוחל ושלישית נגמרים, אבל לשיטת הרמב"ם שביארו המפרשים שחנטה אצלו היא עונת המעשרות, והיא התאנים משיבחילו, א"כ לשיטתו עוברים פה ג' שנים מבוחל לגמר פרי.

ד. **בפשטות** אותם בנות שוח שחנטו בשביעית אסורות בשנה השניה לשמיטה. איך נכיר אותן על העץ, בירושלמי נאמרו ב' דרכים. ר' יונה אומר שקושר עליו חוט ושמואל מביא ברייתא שתוחב בהם קיסמים. בדרך אמונה דקדק מדברי הר"ש על תו"כ שנקט כשמואל, והטעם י"ל משום שהביא ברייתא והמפרשים כתבו שחוט נרקב, וע"כ עדיף קיסם. לפני משה ביאור אחר בבדיקת הקיסם, הוא מפרש שא"צ לסמן, אלא ע"י קיסם מכיר שבנות השוח רכות ונגמרות. ויש לדון לתרוויהו, דבשלמא לקשור חוט אינו נוגע בפרי, אבל ע"י קיסם שתוחב בהן לכאן פוגע בפרי, ובשלמא לפי הראשון זה נעשה בשלב מוקדם מאד, אבל לפי הפני משה לכאן פוגע בפרי, המותר כה"ג?

ה. **בסוף** המשנה נחלקו ר' יהודה וחכמים, והתקשו הראשונים במה נחלקו, וכי נחלקו במציאות אם גדלות בשנה או בשתיים (עי' רא"ש). התפא"י על המשניות מחדש פשט חדש במשנה, לכו"ע פרי שחנט בשביעית דין שביעית שלו בשנה השניה, אלא שבבנות שוח אסרו חכמים גם את הפירות שחנטו בשנה הא' והב' משום רוב פירות שביעית שעל העץ, ולפי"ז ביאר שר' יהודה סבר שגזירה זו קיימת גם בפרסאות, וחכמים חלקו עליו וסברו שגזירה זו הינה רק בבנות שוח, אבל בשאר דברים לכו"ע רק הפירות שחנטו בשביעית דין שביעית להם. ועי' בפאת השלחן (סי' כ"ג ס"א ביש"ר) שכך למד בשיטת הר"ש, מטעם שא"א להכיר בין הפירות השונים אלא בטעמן, ולכך נאסרו כולם (אבל ברמב"ם מפורש דלא כך). אלא דירושלמי לא משמע כן (ציון ההלכה), דא"כ למה הוצרכו לסימן, הואיל וכולם דינם שווה, בפה"ש מיישב דאין הסימן מועיל לענין שביעית, אלא "כיצד הוא יודע וכו'" הכוונה מנין לנו שבאמת עושים לג' שנים. וע"כ יש דרך לבדוק ולהוכיח זאת, אבל אין מסתמכים ע"כ לדינא. עוד קשה על פי' התפא"י, דהירושלמי בסוף דבריו (עפ"י ביאור הראשונים) חכמים אומרים לר' יהודה שאצלו בטבריא פרסאות עושות לשנה א', והוא עונה להם שאצלם בציפורי עושות לשנתים. לכאן לא כדבריו. ויש

שיעורי שביעית – בנות שוח

ליישב שנחלקו מה הרוב, דר' יהודה ס"ל שהרוב בציפורי עושות לשנתים, ולכך גזרו גם על השאר, וחכמים ס"ל שהרוב כבטבריא וע"כ דייינו אם ניתן דין שביעית לחונטים בשביעית ולא נגזור יותר.

ו. פירוש זה דומה לביאור של הטורי אבן בר"ה שביאר שמח' ר"י וחכמים בקונה מגוי או מחשוד על השביעית במוצאי שביעית פרסאות, דר"י ס"ל שרובן מהנחנטין בשביעית, וחכמים ס"ל שרובן מהנחנטין במוצאי שביעית. אבל ודאי שפרי שברור שנחנט בשביעית דין שביעית לו, אפי' נגמר בשנים הבאות. אמנם בחידושי מהר"ח רצה לפרש שר' יהודה סובר שבמקום שעושות לב' שנים דין שביעית להם בשנה שניה, וחכמים ס"ל הואיל ויש פרסאות שנגמרות בשנה אחת לא פלוג ועשו לכולם דין אחד כמו רוב האילנות ששביעית שלהן הוא בשביעית עצמה. ולכאורה דבריו צ"ע, דאי אזלינן בתר חנטה באילן, היאך נפקיענו מדין שביעית דאו', שמא צ"ל גם כאן כנ"ל בשם הרמב"ן שפירות כאלו חיובן בשביעית הוא מדרבנן בלבד, והתו"כ אסמכתא בעלמא, או מצד ששביעית בזה"ז מדרבנן.

ז. הרא"ש בפירושו הקשה במה נחלקו ר' יהודה וחכמים בדבר שאפשר לעמוד עליו, וביאר שנחלקו דר' יהודה סבר שחנטתן בראשונה וגמרון בשניה, וחכמים ס"ל שבעצם עיקר גידולן בשביעית, אלא שנמשכין לשניה, ודבריו צ"ב דמה בכך דעיקר גידולן בשביעית, מ"מ כשלוקטו בשמינית דין שביעית לו, וכן הקשה בשלום ירושלים. והחזו"א (י"ב, א') ביאר שהרא"ש סובר שחכמים לא חולקים לדינא על ר' יהודה, אלא אומרים לו שאין בפרסאות שום חידוש, דהם כשאר פירות שביעית שנלקטו בשמינית, ולא שנו חכמים אלא בנות שוח שחנטתן בשביעית וגמרון ג' שנים אח"כ, שם הוצרכו להדגיש שאעפ"כ אזלינן בתר חנטה וכנ"ל.

מ"מ מהרא"ש ומהר"ש שלא הביאו את הירושלמי, נראה שסברו שדברי הירושלמי על טבריא וציפורי לא נאמרו על מח' ר"י וחכמים, אלא שייכים לסיום הסוגיא שם.

ח. עתה יש להתבונן לענין מה שביעית שלהם בשנה שניה, בפשטות יש לפירות דין קדושת שביעית ונאכלין בקדושת שביעית (כ"כ בפי"ה) יש

שיעורי שביעית – בנות שוח

ובהלכות ד' ט"ז) לכאורה כשיכלו מהעצים יהא להם דין ביעור. כן משמע מהר"ח בר"ה ט"ו: שכתב שנוהג בהן בשנה השניה דין שביעית ומתבערין, וכ"כ הרש"ס במשנה הבאה. אלא שהמשנה ראשונה הקשה שזמן הביעור הוא השנה השמינית וכבר עברנו את זמן הביעור (הנחה זו גופא צ"ע מנא ליה) ותירץ בב' אופנים, או דאה"נ ושביעית שלהם שניה פירושו שצריך לבערו עתה מיד, ולא להשהותן לאכילה אלא דמל' המפרשים לא משמע כך (עי' ל' הרמב"ם לעיל והר"ח בר"ה) אך לענ"ד ל' הר"ש על הת"כ קצת משמע כדבריו שכתב "ושמא משום שאסור לקלקל פירות שביעית בשביעית קודם שנגמרו, דאמר רחמנא לאכלה ולא להפסד, ולכך מניחן עד שיתבשלו וחוזר ומבערין" משמע שמבערין מיד ולא ביערן עד עתה דאסור להפסידן, וצ"ע. אופן שני מבאר המשנה ראשונה עפ"י ביאור תוס' על שיטת ר' שמעון בן יהודה בר"ה ט"ו ע"א "שאיין לך דבר שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית", ובי' תוס' דאע"פ דאזלינן בתר חנטה, מ"מ לענין ביעור זו ההגדרה, וא"כ בנות שוח שאינן נלקטים בשביעית, אינן להם כלל דין ביעור. ודבריו מוקשים, דלא קי"ל כר"ש בן יהודה למעשה, דמ"מ מדרבנן יש להם ביעור, כמבואר שם בהמשך הסוגיא בר"ה, וצ"ע. [משנ"ר רצה לפרש את דברי הרא"ש לעיל במח' זו שלר"י נגמרים בשמינית, וע"כ אין ביעור, ולחכמים בשביעית ומתבערין, עיי"ש].

ט. מרן הרב זצ"ל בשבת הארץ (ד', ט"ז) כתב "ונראין הדברים שכיון שהם גדלות בכל שנה ושנה ודרכן להתאחר באילן ג' שנים מחנטתן עד גידולן, א"כ לעולם אינן כלות מן האילן ולא שייך בהן לומר כלה לחיה מן השדה שהם נמצאים תמיד בשדה, ע"כ אין להם ביעור כלל". וכדבריו כתב הגרש"ז אויערבך במנחת שלמה (נ"א ט"ו), אבל החזו"א (י"ב, ב') חלק עליהם וס"ל שכיון שכלו אותם שחנטו בשביעית ה"ז זמן הביעור ולא מועילין לפטרן מן הביעור פירות של שנים אחרות והוכיח דבריו מדין של סיתווניות בפ"ט מ"ד שאע"פ שביכרו לפני שכלה הקיץ לת"ק אינן מועילים לפטור מהביעור, והטעם כ' הרמב"ם פ"ז ה"ה מפני שדומים לפירות שנה אחרת, א"כ מוכח שאין פירות שנים אחרות מועילות להגדיר שלא כלה מן השדה. הגרש"ז רצה לבאר ולומר ששם היה הפסק בין פירות השביעית לפירות הסתיו, וכבר התחייבו בביעור, ולכך לא מועילים פירות שיבואו אח"כ, משא"כ בבנות שוח, שאין הפסק בין פירות השנים.

שיעורי שביעית – בנות שוח

מ"מ מדברי הר"ח בר"ה והר"ש בתו"כ והרש"ס במשנה הבאה מוכח דסברו שיש ביעור לבנות שוח וכדעת החזו"א, ואף מרן הרב זצ"ל לא סמך על דבריו הלכה למעשה, כמבואר בקו"א אות כ"ו.

י. המשנה ראשונה דייק מל' המשנה "שביעית שלהן שניה", שדוקא בשנה השניה יש להם דין שביעית, אבל קודם לכן, אע"פ שאסור לתלשן משום "לאכלה ולא להפסד", מ"מ אם נפלו או תלשן באיסור, אין בהם קדושת שביעית והטעם הואיל והן פירות גרועין כשנגמרו, א"כ כשלא נגמרו גריעי טפי, אסור לתלשן עד שנה השניה, דלא ראויים לכלום לפני כן, והוי לאכלה ולא להפסד, וכן סבר ר"י בפרסאות, שהם טובות מאוד בשמינית, אבל עד אז אינן ראויות לכלום, ולכך אסור לתלשן עד השמינית, וחכמים חולקים וסוברים שהם ככל הפירות, וראויין מ"מ לאכילה כל דהוא, וע"כ מותר לתלשן כזיתים וענבים לעיל (לכאו' גם מפרש בכך פשוט חדש בדברי הרא"ש לעיל).

